

Tanke och känsla

Antonio R Damasio: Descartes' Error. Emotion, Reason and the Human Brain, Picador, 1994.

Många av oss antar mer eller mindre automatiskt att tanke och känsla är – eller i varje fall borde vara – helt skilda hjärnfunktioner. Tänkandet anses fungera som bäst när känslorna är omsorgsfullt avstängda. Detta ideal av "ren" tanke är underförstått i de flesta beskrivningar av rationaliteten.

Antonio Damasio, en världsberömd amerikansk neurolog, hävdar att det rena förnuftet är ett självupphävande ideal. En hel del av hans resonemang bygger på studier av patienter vars logiska förmåga verkligen är "ren" och opåverkad av känslor, personer med hjärnskador av vissa typer som ger ett flackt känsloliv eller oförmåga att hysa känslor. Som en följd av deras känslomässiga brister har dessa patienter en starkt begränsad förmåga att ställa upp mål och hålla fast vid en strävan att nå dem. Deras uppmärksamhet vandrar ständigt bort från den givna eller valda uppgiften. De misslyckas även med att skilja mellan valmöjligheter med olika värde, vilket gör dem oförmögna att fatta rationella beslut.

Således är det "rena" förnuftet en patologisk snarare än en idealisk form av tänkande. Å andra sidan är Damasio fullt medveten om de skadeverkningar som vissa typer av känslomässigt inflytande kan ha på tänkandet. Önsketänkande och vidskeplighet är bland de tydligaste exemplen.

Ett väl fungerande tänkande kräver inte frånvaro av känslor, men det är ej heller förenligt med varje form av känslomässigt inflytande. Det fordrar god balans mellan olika känslor. Damasio har inte mycket att säga om denna balans. Att karakterisera den bör vara en uppgift för inte bara för biologer, utan även för filosofer och beslutsteoretiker.

Kärnan i en känsloupplevelse är enligt Damasio att uppleva de fysiologiska förändringar i kroppen som hör ihop med den aktuella känslan. Hjärnan följer kontinuerligt kroppen tillstånd genom neurala och kemiska informationskanaler. Man är inte riktigt rädd, nedstämd eller lycklig om inte hjärnan registrerar de biologiska förändringar i kroppen som är sammankopplade med dessa olika sinnestillstånd. Som stöd för sin hypotes hänvisar Damasio till studier av patienter med störningar som drabbar hjärnans avläsning av kroppens tillstånd. Förlust av proprioceptionen (varseblivning av läge och rörelser) och andra liknande störningar är kopplade till svåra mentala störningar.

Enligt Damasio är det mänskliga förnuftet knutet till känslorna, och dessa är i sin tur kopplade till det grundläggande samspelet mellan hjärnan och kroppen. Därav följer att Descartes måste ha haft fel när han frikopplade det rationella sinnet från kroppen. Cogito ergo sum är neurofysiologiskt fel, eftersom den mänskliga tanken inte kan finnas som ren tanke utan kroppsupplevelse.

Lika fel, hävdar Damasio, har de tankeforskare som betraktar medvetandet som en mjukvara som skulle kunna köras på vilken dator som helst, men som råkar köras på den dator som kallas hjärnan.

Detta är en välskriven och tankeväckande bok. Den innehåller en blandning av vad som är allmänt vedertaget av neurologer och diverse kontroversiella hypoteser framlagda av författaren. Damasio är emellertid i regel noga med att informera läsaren om när han talar om accepterade fakta och när han spekulerar. Det är också positivt att han inte har några "imperialist-

iska" anspråk för sin egen vetenskaps vidkommande. Damasio är angelägen att påpeka att fastän biologin kan lära oss mycket om den mänskliga samvaron, kan sociala företeelser inte reduceras till biologi, utan måste studeras som sådana.

Sven-Ove Hansson